

Architectus

1998
Nr 1-2(3-4)

Współczesność

Jerzy Piskozub, Bogusław Wowrzeczka

Koncepcja adaptacji Zespołu Pałacowo-Parkowego w Krzyżowej na Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży

1. Położenie i historia dóbr w Krzyżowej

Miejscowość Krzyżowa (gmina Świdnica) jest położona w północnej części województwa wałbrzyskiego. Rejon ten jest częścią Kotliny Dzierżoniowskiej. Wieś i Zespół Pałacowy są rozłożone w kotlinie rzeki Piławy, osłoniętej licznymi łagodnymi wzgórzami.

Pierwsze dane źródłowe o Krzyżowej pochodzą z połowy XIII w., natomiast pełna dokumentacja historii dóbr rozpoczyna się od roku 1330 potwierdzeniem własności rodu von Hougwitz.

W ciągu następnych stuleci wielokrotnie zmieniały się osoby i rody właścicieli Krzyżowej. Spośród nich wyróżnić można Sigismunda von Zedlitz – prawdopodobnie fundatora nowego barokowego pałacu oraz założyciela folwarku i terenów parkowych.

W roku 1848, gdy właścicielem Krzyżowej był Hans von Dretsky, wybuchł pożar, w którego wyniku znaczna część Krzyżowej uległa zniszczeniu. Podczas odbudowy wsi i kościoła podjęto również budowę nowych obiektów folwarku i modernizację jego urządzeń. W roku 1867 Krzyżową, wraz z sąsiednimi wsiami Wieruszów i Grodziszczce, nabył i przeznaczył na swą rodzową siedzibę Helmut von Moltke. Od tego czasu Krzyżowa stała się sławna, jako siedziba znakomitego wodza zwycięskich dla Prus wojen z Danią, Austrią i Francją. Helmut von Moltke był twórcą ostatecznego, zachowa-

nego do dzisiaj, kształtu Zespołu Pałacowego w Krzyżowej. Z jego inicjatywy i często według jego planów zostały zmodernizowane budynki gospodarcze folwarku, rozbudowano i zmodernizowano pałac, założono i uporządkowano ogrody, park oraz cmentarz rodowy.

Ostatnim z przedwojennych właścicieli Krzyżowej był Helmuth James von Moltke – jeden z przywódców kręgu opozycji antyhitlerowskiej o nazwie *Kreisauer Kreis*. Po śmierci feldmarszałka von Moltke znacznie pogorszyła się kondycja ekonomiczna majątku, a ostatni właściciel przeprowadził się do domu na Wzgórzu Alberta (tzw. *Berghaus*). Pałac służył już tylko celom gościnnym i reprezentacyjnym.

W 1946 roku wdowa po Moltkem – straconym w wyniku procesu aresztowanych członków grup *Kreisauer Kreis* – opuściła Krzyżową, w majątku natomiast utworzono Państwowe Gospodarstwo Rolne. Zarówno pałac przekazany na mieszkania dla pracowników PGR, jak i budynki gospodarcze, park i ogrody ulegały w miarę upływu lat postępującej destrukcji.

Stan ten trwał do roku 1991, w którym Zespół Pałacowy został przekazany Klubowi Inteligencji Katolickiej i założonej przez niego Fundacji *Krzyżowa* dla Porozumienia Europejskiego.

2. Wartości historyczne Zespołu Pałacowo-Parkowego w Krzyżowej

Zespół w Krzyżowej: pałac w otoczeniu ogrodów i parku z cmentarzem rodowym, folwark z dziedzińcem i zabudowaniami, kościół, szkoła wiejska i zabudowa zagro-

dowa stanowią zabytkowy ośrodek starego, nawarstwianego od średniowiecza do końca XIX w. układu przestrzennego wsi na terenie Śląska. W aspekcie wartości układu

przestrzennego jest to jeden z nielicznych, pełnych i zachowanych bez współczesnych ingerencji zespołów urbanistycznych.

Równie wysoko, choć z wyraźnym zróżnicowaniem, ze względu na znaczną dewastację, można ocenić wartości architektoniczno-budowlane i artystyczne poszczególnych elementów zespołu.

Pałac. Przykład pałacowej siedziby rodowej, w bryle i formach barokowy, z nawarstwieniami stylistycznymi z epoki historyzmu, o stosunkowo prostej dekoracji i detalu wnętrza.

Folwark. Zespół budynków z XIX w. wokół dziedzińca (stajnia, obora, stodoła, spichlerz, chlew, budynek mieszkalny dla pracowników) o różnym przeznaczeniu i formie łączącej cechy reprezentacyjne (zabudowa w sąsiedztwie pałacu) z prostymi formami wywodzącymi się z tradycji architektury regionalnej.

Ogrody. Ozdobny i dwa gospodarcze. Pierwszy z nich miał charakter reprezentacyjny o barokowym, regionalnym układzie, dużych walorach widokowych, obwiedziony monumentalnym murem z ozdobną oprawą bram – wejść. Pozostałe dwa, zlokalizowane na tyłach budynków gospodarczych, pełniły rolę ogrodu warzywnego, sadu i terenu rekreacyjnego (ścieżki, boiska).

3. Przesłanki ideowe odbudowy i adaptacji Zespołu Pałacowo-Parkowego w Krzyżowej

W wymiarze emocjonalnym i politycznym Krzyżowa wywołuje paradoksalnie sprzeczne odczucia. Twórcą ostatecznego kształtu zabytkowego zespołu jest bowiem Helmuth von Moltke, uważany za uosobienie niemieckiego militarystyki i ekspansjonizmu. Choć obiektywnie opinia ta jest dyskusyjna (von Moltke, przyjazny Polsce, był opponentem Bismarcka, cenili go nawet jego wrogowie, jako wybitnego stratega i męża stanu), wśród nowych mieszkańców Śląska i decydentów politycznych skojarzenie to miało niekorzystny wpływ dla losu pałacu czy cmentarza.

Z drugiej strony nazwa *Krzyżowa* jest jednak również jednoznacznie kojarzona z działaniami opozycyjnej wobec hitlerowskiego reżimu postępowej grupy *Kreisauer*

Park. Dobry przykład naturalno-krajobrazowej, malowniczej kompozycji parkowej, założonej w sąsiedztwie pałacu – siedziby rodowej o dużych walorach krajobrazowych i dendrologicznych. Częścią parku jest również *Wzgórze Kapliczne*, z mauzoleum i rodową nekropolią.

Kościół. Późnogotycki, jednonawowy z drewnianą dzwonnica, wokół kościoła cmentarz z grobowcami poprzednich właścicieli.

Budynek szkoły. Wzniesiony w końcu XIX w., prosty, mury, o cechach architektury regionalnej.

Wartości materialne i użytkowe zespołu w Krzyżowej były – w przeciwieństwie do historycznych i urbanistycznych – stosunkowo małe. Wynika to z kilku oddziałujących wzajemnie w okresie blisko 50 lat czynników:

a) nie wznowiona po wojnie funkcja zespołu: z kompleksu budynków i terenów funkcję kontynuowały jedynie budynki gospodarze folwarku, wygasły funkcje reprezentacyjne, rekreacyjne i sakralne,

b) brak dbałości, bieżącej konserwacji i pielęgnacji, które spowodowały znaczną dekapitalizację substancji budowlanej i degradację urządzonych terenów,

c) windykacja oraz rabunek dzieł rzemiosła artystycznego, wystroju, wyposażenia oraz detali i elementów urządzeń terenowych.

Kreis Helmutha Jamesa von Moltkego.

Swoisty stan wyczekiwania w decyzjach o losie Krzyżowej, będący odbiciem różnych stadiów w oficjalnych stosunkach polsko-niemieckich został jednoznacznie przełamany *Mszą pojednania*, która odbyła się na stopniach pałacu 12 listopada 1989 r. Po tej uroczystości, w której uczestniczyli premier RP Tadeusz Mazowiecki i kanclerz Niemiec Helmut Kohl, podpisano wspólne oświadczenie o odbudowie i modernizacji Zespołu Pałacowo-Parkowego i utworzenia w nim Międzynarodowego Domu Spotkań Młodzieży (MDSM). MDSM ma prowadzić działalność na wielu płaszczyznach na rzecz porozumienia międzynarodowego, tolerancji, otwartości, demokracji.

4. Koncepcja adaptacji Zespołu Pałacowo-Parkowego w Krzyżowej na Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży

A. Założenia funkcjonalno-programowe

W okresie powojennym powstał kłopot z zagospodarowaniem i utrzymaniem licznych na Ziemiach Odzyskanych majątków i zespołów pałacowo-folwarcznych.

Z powodu odejścia dawnych właścicieli i zmian ustrojowych była wykluczona możliwość wznowienia w tych obiektach funkcji reprezentacyjnych rezydencji. W rezultacie w nielicznych, o najwyższej klasie, zabytkach utworzono państwowe muzea i urzędy, w innych umieszczano instytucje o charakterze społeczno-użytkowym (biblioteki, domy kultury, domy dziecka, domy opieki społecznej itp.). W zdecydowanej większości dawne majątki przekazano Państwowym Gospodarstwom Rolnym, które w bu-

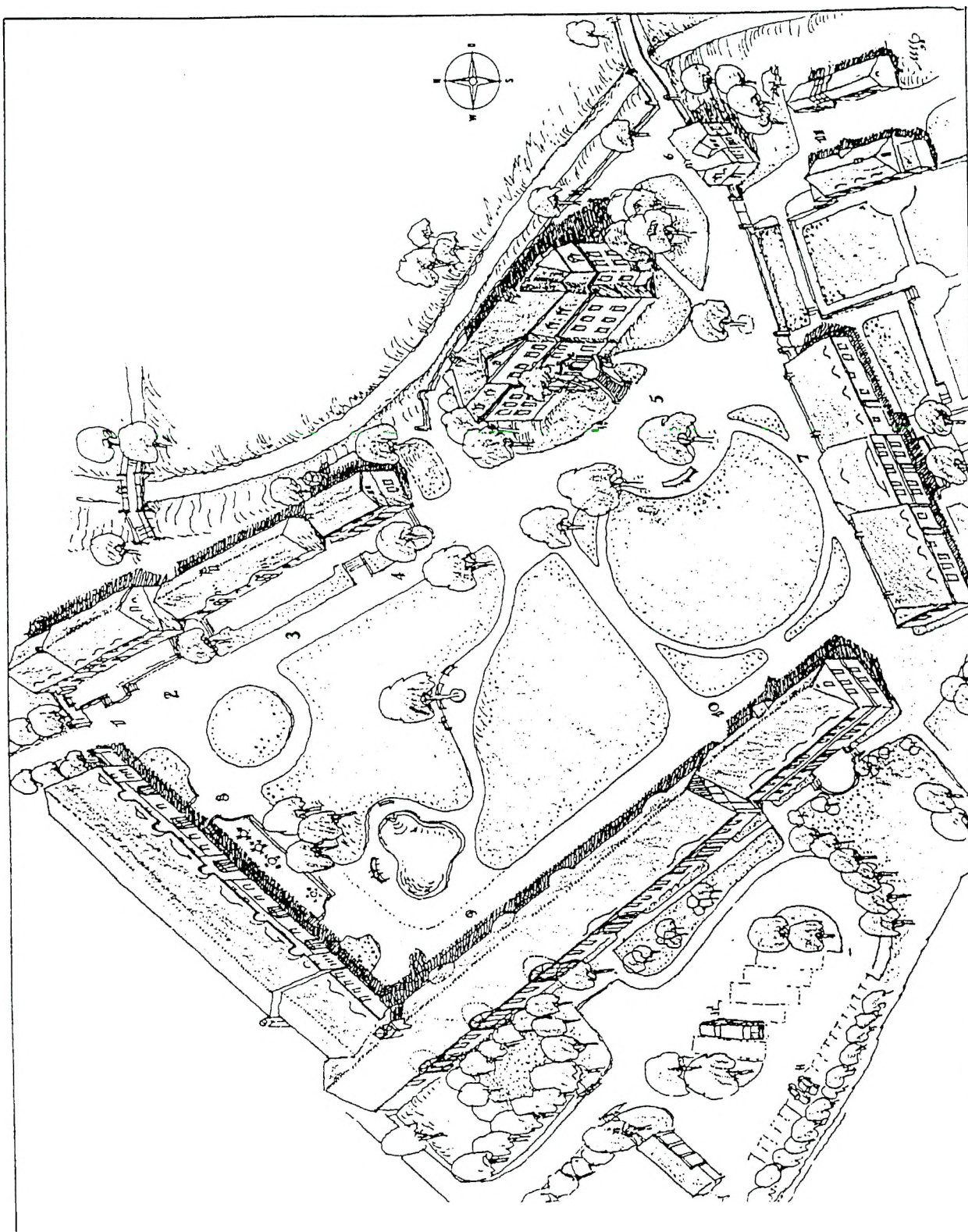
dynkach pałacowych lokowały siedziby swoich dyrekcji lub zamieniały je na mieszkania, w budynkach gospodarczych zaś prowadziły działalność związaną z produkcją rolną.

W odniesieniu do adaptacji Zespołu w Krzyżowej nowa planowana funkcja była zdefiniowana początkowo bardzo ogólnie.

Wytyczne inwestora zawierały następujące cechy programu:

1. Otwartość, ogólna dostępność (dawniej funkcja zamknięta; prywatno-muzealna).

2. Wielofunkcyjność: Zespół powinien zapewnić warunki dla pełnego zakwaterowania ok. 120 gości i prowadzenia szerokiej działalności szkoleniowo-konferencyjnej,

Adaptacja Zespołu Pałacowo-Parkowego w Krzyżowej
na Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży.
Widok zespołu (rysunek M. Menckensa)

Adaptacja
Zespołu Pałacowo-Parkowego w Krzyżowej
na Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży.
Koncepcja funkcjonalno-przestrzenna
III-IX 1993 r.

- 1 i 2 – budynek mieszkalny: centralna recepcja,
mieszkania służbowe,
3 – chlew: warsztaty artystyczne,
4 – wozownia: punkt opieki nad dziećmi;
mieszkania służbowe,
5 – pałac: sale ekspozycyjne, sale spotkań,
pracownie,
6 – dom zarządcy: mieszkania służbowe
7 – stajnia: schronisko młodzieżowe,
8 – obora i cieleńnik: stołówka, schronisko
młodzieżowe, centralna kotłownia,
9 – stodoła: sala wielofunkcyjna, sala sportowa,
10 – spichlerz: dom gościnny,
11 – dom ogrodnika: mieszkania służbowe,
12 – nowo projektowane: warsztaty, garaże,
13 – nowo projektowane: oczyszczalnia ścieków,
14 – nowo projektowany: śmietnik trafo,
A – fosa,
B – most,
C – kładka,
D – ogrody ozdobne,
E – tereny rekreacyjno-sportowe,
F – dziedziniec,
G – parking,
H – tereny rekreacyjno-sportowe (II etap),
J – aleja dębowa
K – rzeka Piława i projektowany most.

naukowej i dydaktycznej. Ponadto powinien zapewnić możliwość atrakcyjnego spędzania czasu wolnego.

3. Autonomiczność: wszystkie występujące potrzeby związane z prowadzoną działalnością powinny być realizowane na bazie materialnej Zespołu.

4. Elastyczność: możliwość różnego wykorzystania pomieszczeń i obiektów Zespołu w zależności od zmieniających się potrzeb użytkownika.

Program funkcjonalny Zespołu krystalizował się stopniowo drogą weryfikacji kolejnych koncepcji funkcjonalno-programowych. Podstawowym problemem, przed którym stanęli projektanci, była ocena chłonności programowej poszczególnych obiektów i całego Zespołu Pałacowego.

Stosunkowo najprostsze było utrzymanie w niektórych obiektach historycznych poprzednich funkcji. Mamy z tym do czynienia w odniesieniu do biur i mieszkań (budynki 1, 2, 4, 6) i funkcji muzealno-ekspozycyjnych (pałac).

Inną przesłanką ułatwiającą zdefiniowanie programu był układ przestrzenny i wielkość budynków Zespołu Pałacowego. Ten czynnik zadecydował np. o wyborze budynku dużej, jednoprzestrzennej stodoły pod adaptację na salę sportową i salę wielofunkcyjną (kino, sala koncertowa, teatralna, balowa).

Najczęściej umieszczenie pomieszczeń o nowych funkcjach w starych historycznych budynkach gospodarskich okazało się bardzo trudne – wymagało bowiem dużej ingerencji w strukturę architektoniczno-budowlaną (nowe stropy, otwory okienne, klatki schodowe).

Trudności te pogłębiał również brak zdecydowania inwestora, który nie umiał przedstawić konkretnie swoich potrzeb programowych i wiele razy wprowadzał zmiany do uzgodnionych rozwiązań.

Wszystkie te okoliczności znacznie wydłużyły proces projektowy, w którym powstały 4 koncepcje z licznymi wariantami, a zmiany funkcjonalno-programowe wprowadzano praktycznie do zakończenia procesu projektowania poszczególnych budynków. Ewolucję programu inwestycji, a także bilans programowy ilustrują załączone tabele.

Podobną ewolucję przeszły również założenia programowe zagospodarowania terenu Zespołu. W programie zagospodarowania terenu uwzględniono przede wszystkim zachowanie w zbliżonej funkcji głównych elementów układu urbanistycznego:

- dziedziniec folwarku: wielofunkcyjny plac spotkań, komunikacja między poszczególnymi obiektami;
- ogrody barokowe: funkcja bez zmian;
- ogrody warzywno-owocowe: tereny rekreacyjno-sportowe.

Układ ten został uzupełniony o niezbędne elementy komunikacji, nie występujące wcześniej (drogi, ciągi piesze, parkingi) oraz o elementy małej architektury. W dalszych zamierzeniach projektowych przewidziano zagospodarowanie i urządzenie dawnych terenów parkowych nad rzeką Piławą (tereny rekreacyjno-spacerowe i sportowe).

Wyniki adaptacji Zespołu Pałacowo-Parkowego na MDSM w aspekcie programowo-funkcjonalnym można scharakteryzować w sposób następujący:

1. W istniejące obiekty Zespołu Pałacowego wpisano duży i różnorodny program funkcjonalny, w pełni odpowiadający potrzebom nowego użytkownika.

2. W strukturze programowej, skonstruowanej zgodnie z życzeniem inwestora, występuje wyraźne zachwianie proporcji między wielkością programu hotelowego a programem usługowym (zwłaszcza liczba i powierzchnia sal konferencyjnych, sal spotkań i medytacji). Nierównowaga ta spowoduje prawdopodobnie konieczność poszukiwania w rejonie Krzyżowej dodatkowej bazy noclegowej lub spowoduje, że zaplecze usługowe nie będzie odpowiednio wykorzystane.

3. Podczas wpisywania poszczególnych funkcji w obiekty Zespołu w sposób optymalny wykorzystano możliwości ich układów bryłowo-przestrzennych. Kolejne rozbudowy programu doprowadziły jednak do przekroczenia chłonności programowej istniejących budynków, co spowodowało konieczność projektowania nowych piwnic, adaptowanie kondygnacji poddasza oraz umieszczenie niektórych funkcji w nowo projektowanych budynkach.

4. Zachowanie istniejącego układu zabudowy spowodowało, że wartości programowo-użytkowe poszczególnych obiektów są wyższe niż Zespołu jako całości. Przejawia się to w rozproszeniu poszczególnych funkcji w kilku obiektach oraz braku dogodnych powiązań między strefami funkcjonalnymi.

B. Układ urbanistyczny

Adaptacja Zespołu Pałacowo-Parkowego w Krzyżowej wymagała również opracowania nowego planu zagospodarowania terenu. W źródłach i opracowaniach ikonograficznych odnaleziono niewiele danych dotyczących historycznego układu i sposobu ukształtowania przestrzenno-urbanistycznego. W materiałach tych znajdowały się głównie opisy oraz wrywkowe ilustracje pochodzące z różnych okresów.

Z komponentów układu przestrzennego w nienaruszonym stanie zachował się układ zabudowy z pałacem i budynkami gospodarczymi wokół dziedzińca. Inne elementy uległy większej lub mniejszej destrukcji:

1. Dziedziniec został pozbawiony układu komunikacyjnego przez podzielenie prowizorycznymi ogrodzeniami wybiegów dla inwentarza.
2. Z układu ogrodów pozostał obwód murów (w złym stanie) z bramami, których rozmieszczenie sugeruje dawną kompozycję komunikacji i podziałów.
3. Z dawnej fosi pozostał ślad przebiegu jej koryta; most i mur oporowy przy pałacu był w złym stanie technicznym.
4. Tereny rekreacyjno-parkowe zostały zdegradowane do roli łąki ze śladami dawnego ukształtowania krajobrazowego (staw).
5. Z kompozycji zieleni pozostały jedynie nieliczne, lecz często bardzo cenne, okazy drzew stojących w grupach i pojedynczo, teren Zespołu porosły liczne niesadzone krzewy i drzewka.

Przystępując do rekompozycji układu urbanistycznego przyjęto następujące założenia i rozwiązania:

1. Zdecydowano bezwzględnie zachować układ zabudowy, w którym jedyną ingerencją było usunięcie później-

szych przybudówek i małych współczesnych budynków gospodarczych. Nowe, niezbędne programowo obiekty zlokalizowano na obrzeżach Zespołu.

2. Przyjęto czytelny układ podziału funkcjonalnego terenu na trzy strefy:

a) dziedziniec gospodarczy jako obszar integrujący i łączący komunikacyjnie poszczególne budynki i ich funkcje,

b) tereny rekreacyjno-sportowe na obszarze dawnych ogrodów – kwiatowego i warzywnego (z późniejszą ekspansją na tereny nad rzeką Piławą),

c) strefy pomocnicze (parking, zespół budynków zaplecza technicznego).

3. Założono segregację ruchu pieszego i kołowego (wydzielony dojazd do oczyszczalni oraz parking – reszta terenu jako obszar ruchu pieszego z możliwością dojazdów awaryjnych i pożarowych).

Wymienione ogólne cechy uformowania przestrzenne stopniowo ewoluowały i w rezultacie osiągnięto następujące rozwiązania szczegółowe:

1. W obszarze dziedzińca zrezygnowano z nie uzasadnionych materiałami archiwalnymi, historyzującego układu dwóch placów zielonych z promienistym przebiegiem ciągów pieszych. W późniejszym rozwiązaniu wprowadzono kompozycję bardziej swobodną – zrezygnowano z wprowadzenia grup zieleni wysokiej, utrzymano jednak uzasadniony podział na dwie części. Jedną z nich stanowi tzw. zieloną salę z przekątnym, swobodnie poprowadzonym ciągiem pieszym, druga jest związana z pałacem i ma charakter bardziej reprezentacyjny. Zredukowano również powierzchnię komunikacji obwodowej wokół dziedzińca i wprowadzono pętlę dla autobusów w rejonie głównej recepcji oraz reprezentacyjny podjazd pod pałac.

2. W obszarze ogrodu ozdobnego starano się uczynić układ i podziały zdeterminowane lokalizacją zachowanych bram wejściowych.

3. Ukształtowanie terenów sportowo-rekreacyjnych korygowano wielokrotnie – zależnie od zmian programu boisk i urządzeń terenowych.

W koncepcji przestrzenno-urbanistycznej zaproponowano również rewaloryzację zespołu fosy: odtworzono dawne koryto fosy z kamiennym mostem prowadzącym w kierunku alei dębowej oraz staw na wyspie między fosą a rzeką. Wzdłuż fosy ukształtowano ciąg spacerowy zakończony nowym projektowanym mostem – kładką w rejonie budynku nr 2. Zagospodarowanie terenów po dawnym parku krajobrazowym nad rzeką odłożono do późniejszego opracowania.

Oceniając powstałe drogą ewolucji rozwiązanie projektowe stwierdzić można, że jego podstawowa zaleta jest zachowanie historycznego układu pałacu, folwarku i ogrodów, mimo zmiany funkcji całego kompleksu. Jeśli realizacja projektu nie wprowadzi istotnych zmian, to będzie to jeden z nielicznych, w pełni utrzymanych zespołów urbanistycznych pałacu i folwarku na Dolnym Śląsku.

C. Koncepcja architektoniczna

Założeniem projektowym było zachowanie jak największej części zabytkowej substancji budynków Zespo-

łu. Wprowadzenie do historycznych obiektów nowych funkcji wiązało się jednak z koniecznością wprowadzenia zmian w ich strukturze funkcjonalnej i budowlanej oraz uformowaniu zewnętrznym. Zmiany te częściowo przywracały dawny wygląd wnętrza i elewacji (likwidacja przybudówek i wtórnych podziałów wewnętrznych) jednak w większości były istotną ingerencją w zastany układ polegający na:

- wymianie i wprowadzeniu nowych elementów komunikacji pionowej (schody, dźwigi);
- łączeniu lub dzieleniu poszczególnych pomieszczeń zgodnie z potrzebami funkcji;
- wprowadzeniu podpiwniczeń oraz adaptowaniu nieużytkowych poddaszy.

Ingerencje zewnętrzne sprowadzały się głównie do porządkowania lub wprowadzania nowych otworów okiennych i drzwiowych oraz wprowadzenia nowych form w połaciach dachowych: lukarn i kominów. Zmian w elewacjach starano się dokonać w sposób oszczędny oraz ujednolicony (wprowadzenie dwóch typów lukarn dachowych charakterystycznych dla architektury regionalnej).

Zakres ingerencji w zewnętrzną i wewnętrzną strukturę poszczególnych budynków Zespołu był zróżnicowany:

Budynki nr 1 i 2 – utrzymanie funkcji mieszkalno-biurowej umożliwiło ograniczenie zmian do skorygowania układu ścian wewnętrznych oraz uporządkowania wielkości oraz rytmu otworów okiennych. Niezbędna była wymiana więźby dachowej.

Budynek nr 3 – zachowano istniejące sklepienia, powiększono otwory okienne oraz zaprojektowano lukarny w elewacji od strony fosy.

Budynek nr 4 – odsłonięto wtórnie zamurowane arkady w elewacji frontowej, zewnętrzne schody i galerię zastąpiono klatką schodową. Kontrowersyjny płaski dach, po badaniach potwierdzających jego autentyczność – zachowano.

Budynek nr 5 – z uwagi na zwiększenie liczby użytkowników (wiele sal spotkań, muzealnych, szkoleniowych) zaprojektowano w bocznych ryzalitach nowe klatki schodowe oraz pion zespołów sanitarnych. Wymieniono wszystkie stropy poza sklepieniami nad przyziemiem, więźbę dachową, adaptowano poddasze. Elewacje oprócz nowych kominów pozostały bez zmian.

Budynek nr 6 – całkowicie przebudowano układ ścian wewnętrznych, stropy oraz dach (adaptacja poddasza). W elewacji niewielkiej korekcie uległy otwory okienne, dodano lukarny.

Budynek nr 7 – korzystając z konieczności rozbiórki lewego skrzydła (zły stan techniczny) wprowadzono częściowe podpiwniczenie. Utrzymano układ sklepień krzyżowych parteru. Wymianie uległy stropy nad parterem i piętrzem części środkowej. Wymieniono konstrukcję dachu i adaptowano poddasze na pokoje mieszkalne schroniska młodzieżowego. W elewacjach zaprojektowano nowe otwory okienne i lukarny.

Budynek nr 8 – z uwagi na zły stan techniczny niższej części budynku (cielętnik) zdecydowano o jej całkowitym wyburzeniu i odtworzeniu w istniejących gabarytach z podpiwniczeniem (centralna kotłownia). W głównej części budynku zachowano jednoprzestrzenny układ ze skle-

pieniami krzyżowymi. Wymianie uległa konstrukcja dachu, poddasze natomiast adaptowano na pokoje schroniska młodzieżowego. W elewacjach zaprojektowano nowe otwory okienne i lukarny.

Budynek nr 9 – utrzymano jednoprzestrzenny charakter wnętrza projektując dwie sale – sportową i wielofunkcyjną. W części budynku przeznaczonej na zaplecza dla obu sal wprowadzono układ piętrowy z podpiwniczeniem. Wymianie uległa więźba drewniana, którą zastąpiono kratownicami drewnianymi. W elewacjach zaprojektowano otwory okienne oraz lukarny.

Budynek nr 10 – wymianie uległ cały układ konstrukcyjny budynku, z wyjątkiem ścian zewnętrznych; zaadaptowano poddasze. W elewacjach dokonano korekty układu otworów okiennych oraz zaprojektowano lukarny.

Budynek nr 11 – ponieważ obiekt był w stanie ruiny, zaprojektowano więc jego odbudowę i rozbudowę w formach nawiązujących do form pozostałych budynków Zespołu.

Budynek nr 12 – (nowo projektowany) został zaprojektowany jako obiekt parterowy ze stromym dachem ceramicznym i w bardzo oszczędnych formach architektonicznych.

Budynek nr 13 – (nowo projektowany – oczyszczalnia) w rozwiązaniu projektowym został maksymalnie zagłębiony i przykryty dwuspadowym dachem zielonym, aby wtopił się w otoczenie i był jak najmniejszą ingerencją w układ przestrzenno-urbanistyczny Zespołu i krajobrazu.

Budynek nr 14 – (nowo projektowany) został zlokalizowany w odległym rejonie parkingu. Nadano mu bardzo prostą formę architektoniczną, zbliżoną do form sąsiednich zabudowań wiejskich.

Oceniając uzyskane rozwiązania można stwierdzić, że spełniły one założenia projektowe i utrzymały podstawowe wartości budynków Zespołu Pałacowego w stopniu, który wynikał z nowych potrzeb funkcjonalnych i podatności obiektów na adaptację.

5. Podsumowanie

W przedstawionym opracowaniu starano się podać możliwie pełny opis rozwiązań projektowych i problemów związanych z adaptacją Zespołu Pałacowo-Parkowego w Krzyżowej na MDSM.

Opis ten obejmuje właściwe dla etapu koncepcji problemy funkcjonalno-programowe, urbanistyczne i architektoniczne. Później, na etapie projektów technicznych było konieczne rozwiązanie wielu zagadnień związanych z precyzowaniem propozycji koncepcyjnych oraz problemów natury konstrukcyjnej, technologicznej i konserwa-

torskiej. Szczególne znaczenie etapu koncepcji polegało jednak na tym, że udowodniono możliwość adaptacji obiektów i terenów Zespołu w Krzyżowej do zupełnie nowej, współczesnej funkcji. Powodzenie tego zamierzenia umożliwi uratowanie zabytkowego Zespołu przed powolną, lecz nieuniknioną degradacją. Jednym z warunków przeprowadzenia tej inwestycji była możliwość zaangażowania znacznych środków finansowych pochodzących w głównej mierze z Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

6. Wykaz wykorzystanych źródeł i autorów opracowań projektowych

A. Studium historyczne Zespołu Architektoniczno-Krajobrazowego Pałacu i Parku w Krzyżowej. Ryszard Holownia, maszynopis powielony, Wrocław 1986.

B. Materiały programowe i informacyjne Fundacji Krzyżowa dla Porozumienia Europejskiego.

C. Dokumentacja projektowa – koncepcje adaptacji Zespołu Pałacowo-Parkowego w Krzyżowej na Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży, wykonane w Biurze Projektowym PKR *Hexagon*, Wrocław, ul. Matejki 3:

- koncepcja przetargowa – lipiec 1992,
- koncepcja rozszerzona, pokonkursowa – wrzesień 1992,
- koncepcja II wariant – marzec 1993,
- ZTE – wrzesień 1993.

D. Opinia o projekcie odbudowy i adaptacji Założenia Pałacowego w Krzyżowej na Międzynarodowy Dom Spo-

tkkań Młodzieży, Marek Dziekoński, Ewa Jasińko, Ernest Niemczyk, maszynopis, Wrocław, lipiec 1993.

E. Opinia do programu i niektórych elementów dokumentacji Międzynarodowego Domu Spotkań Młodzieży w Krzyżowej. Jerzy Maciejewski, Jan Deja, Włodzimierz Kurkowski, Anna Tarnawska, Grupa Inwestycyjna *Nywig* Sp. z o.o., maszynopis, Warszawa, sierpień 1993.

Autorzy opracowań koncepcyjnych w zakresie programowym i urbanistyczno-architektonicznych: architektki Irena Brzoza, Grażyna Cichoń, Margareta Jarczewska, Ewa Kubica-Hawrylak, Anna Kościuk, Barbara Kubik-Strębała, Andrzej Konieczny, Maria Macalik, Wojciech Strębała, Grażyna Szuszkiewicz, Bogusław Wówrzcza, Alina Zamorska, Danuta Żeleźniewicz.

Dyrektor biura: Jerzy Piskozub.

The concept of adapting the Park and Palace Complex in Krzyżowa for an International Youths Meeting House

The idea of reconstructing the Park and Palace Complex in Krzyżowa with the aim of adapting it for an International Youths Meeting House emerged during the meeting of Poland's prime minister Tadeusz Mazowiecki and Germany's chancellor Helmut Kohl in 1989.

The design solutions and problems that might be encountered when

adapting the Park and Palace Complex for the specific needs are addressed in the present paper.

Attention has been focused on problems resulting from the necessity of allocating a rich utility program to the existing buildings, preserving at the same time the historical value of both the whole urbanistic plan and particular objects.